

Tadeusz Kocowski / UNIwersytet Wrocławski

Jan Gola / UNIwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Bartosz Ziemblicki / UNIwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

PRAWO WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ W SPOŁECZNEJ GOSPODARCE RYNKOWEJ

Streszczenie

Rozdział dotyczy regulacji prawnych w zakresie prawa własności intelektualnej i ich roli w społecznej gospodarce rynkowej. Zawiera analizę przepisów prawa polskiego, prawa międzynarodowego, prawa Unii Europejskiej i porządków jurydycznych Stanów Zjednoczonych, Izraela, Hiszpanii oraz Republiki Federalnej Niemiec, a także omówienie działalności Światowej Organizacji Własności Intelektualnej (ang. World Intellectual Property Organization) oraz Urzędu Unii Europejskiej ds. Własności Intelektualnej (ang. European Union Intellectual Property Office). Zwrócono uwagę także na aspekt ekonomiczny prawa własności intelektualnej oraz jego efektywność.

Słowa kluczowe: prawo własności przemysłowej, prawa własności przemysłowej, prawo własności intelektualnej, WIPO, EUIPO, urząd patentowy

Wprowadzenie

W ostatnich latach obserwuje się zdecydowane nasilenie przejawów rozwoju gospodarczego w powiązaniu z szerokim zastosowaniem wiedzy [5, s. 169]. Centrami mającymi niewątpliwie znaczący wpływ na rozwój gospodarczy są powstające nowe Doliny Krzemowe, które podobnie jak uczelnie i instytuty badawcze są znakomitym źródłem wiedzy, a tym samym szansą na innowacje i postęp.

W Polsce gospodarka po 1989 r. przeszła gruntowną zmianę. Przyjęty został model społecznej gospodarki rynkowej. Konstytucja RP [14] stanowi, iż jest to gospodarka oparta na wolności działalności gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych. Stanowi ona podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej. Oznacza to, że w miejsce poprzednio dominującego państwa jako podstawowego regulatora gospodarki, rolę tę przejęły obiektywne prawa rynkowe, a rola tego pierwszego została mocno ograniczona. Państwo powinno być gwarantem zapisów konstytucyjnych, także i tych stanowiących, iż ograniczenie wolności działalności

gospodarczej jest dopuszczalne tylko w drodze ustawy i tylko ze względu na ważny interes publiczny. Wolność gospodarcza i uczciwa konkurencja powinny być przez państwo chronione, gdyż tworzą one warunki do zapewnienia rozwoju gospodarczego.

Pojęcie gospodarki opartej na wiedzy pojawiło się w literaturze ekonomicznej w ostatnich latach. Rozwój związany z wiedzą wprawdzie miał miejsce w całej historii, ale to właśnie współcześnie zauważalne jest jego znaczące przyspieszenie. Nie ulega żadnej wątpliwości, że wiedza i innowacyjność są w bezpośrednim związku z własnością intelektualną. Kwestia ta stała się nawet przedmiotem regulacji konstytucyjnej. Stwierdza się mianowicie, iż „każdemu zapewnia się wolność twórczości artystycznej, badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolność nauczania, a także wolność korzystania z dóbr kultury” [14, art. 73]. Państwo jest wyraźnie zainteresowane rozwojem wiedzy i wolnością badań naukowych, gdyż czynniki te odgrywają niezwykle pozytywną rolę w rozwoju społecznym i gospodarczym kraju. Kwestie związane z nauczaniem, badaniami naukowym i ogłaszaniem ich wyników są doprecyzowane w ustawach szczegółowych.

1. Prawo własności intelektualnej w Polsce

Istnienie związku nauki z gospodarką nie budzi wątpliwości. Stąd też zarówno w nauce, jak i w gospodarce powinny być stworzone odpowiednie warunki dla ich działania i rozwoju.

Jednym z filarów rozwoju gospodarki jest gwarancja wolności działalności gospodarczej. W tej materii regulacja konstytucyjna znalazła swe uszczegółowienie w przepisach ustawy o prawie przedsiębiorców [15]. W jej preambule ustawodawca wskazał, iż ochrona i wspieranie wolności działalności gospodarczej przyczyniają się do rozwoju gospodarki oraz do wzrostu dobrobytu społecznego, dążąc do zagwarantowania praw przedsiębiorców oraz uwzględniając potrzebę zapewnienia ciągłego rozwoju działalności gospodarczej w warunkach wolnej konkurencji. Stąd w ustawie uregulowane zostało jednoznacznie, iż podejmowanie, wykonywanie i zakończenie działalności gospodarczej jest wolne dla każdego na równych prawach [15, art. 2].

Postęp i innowacyjność, wdrażanie nowoczesnych rozwiązań technicznych i technologicznych, wymaga stworzenia dla przedsiębiorców takich warunków, które umożliwią im wdrażanie innowacji. Wskazuje się, iż nawet nastawienie na innowacje nie zawsze przekłada się na odpowiednie działania. Często wynika to z braku zrozumienia, czym są wynalazki i kreatywność [7, s. 5].

O bezpośrednich związkach nauki czy innowacyjności z gospodarką świadczy ich uwzględnianie w regulacjach prawnych dotyczących działalności gospodarczej. Jednym z wyznaczników tej działalności jest jej zorganizowanie, o którym można mówić w aspekcie formalnym i materialnym. Zorganizowanie materialne przejawia się prowadzeniem przez przedsiębiorcę przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym, którego definicja zawarta

jest w przepisach kodeksu cywilnego [16, art. 55¹]. Przepis ten stanowi, iż przedsiębiorstwo jest zorganizowanym zespołem składników niematerialnych i materialnych przeznaczonym do prowadzenia działalności gospodarczej. Obejmuje ono w szczególności:

- oznaczenie indywidualizujące przedsiębiorstwo lub jego wyodrębnione części (nazwa przedsiębiorstwa);
- własność nieruchomości lub ruchomości, w tym urządzeń, materiałów, towarów i wyrobów, oraz inne prawa rzeczowe do nieruchomości lub ruchomości;
- prawa wynikające z umów najmu i dzierżawy nieruchomości lub ruchomości oraz prawa do korzystania z nieruchomości lub ruchomości wynikające z innych stosunków prawnych;
- wierzytelności, prawa z papierów wartościowych i środki pieniężne;
- koncesje, licencje i zezwolenia;
- patenty i inne prawa własności przemysłowej;
- majątkowe prawa autorskie i majątkowe prawa pokrewne;
- tajemnice przedsiębiorstwa;
- księgi i dokumenty związane z prowadzeniem działalności gospodarczej.

Elementem przedsiębiorstwa są patenty i inne prawa własności przemysłowej, a także majątkowe prawa autorskie i majątkowe prawa pokrewne. Wskazuje to na wyraźne związki przedsiębiorcy z takimi istotnymi elementami składowymi przedsiębiorstwa, jak: wynalazki, wzory użytkowe, wzory przemysłowe, znaki towarowe, oznaczenia geograficzne i topografia układów scalonych. Na te elementy udzielane są odpowiednie prawa: patenty na wynalazki, prawa ochronne na wzory użytkowe, prawa z rejestracji wzoru przemysłowego, prawa z rejestracji na oznaczenia geograficzne, prawa z rejestracji topografii oraz licencje (sublicencje) na korzystanie z wynalazku, znaku towarowego, wzoru użytkowego, oznaczenia geograficznego albo topografii.

Należy zwrócić uwagę na fakt, że polski ustawodawca najistotniejsze regulacje dotyczące sfery własności intelektualnej unormował w ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych [17] oraz w ustawie o prawie własności przemysłowej [18]. Przedmiotem prawa autorskiego jest każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia (utwór). Utwór jest przedmiotem prawa autorskiego od chwili ustalenia, chociażby miał postać nieukończoną. W szczególności przedmiotem prawa autorskiego są utwory:

- wyrażone słowem, symbolami matematycznymi, znakami graficznymi (literackie, publicystyczne, naukowe, kartograficzne oraz programy komputerowe);
- plastyczne;
- fotograficzne;
- lutnicze;
- wzornictwa przemysłowego;
- architektoniczne, architektoniczno-urbanistyczne i urbanistyczne;
- muzyczne i słowno-muzyczne;

- sceniczne, sceniczno-muzyczne, choreograficzne i pantomimiczne;
- audiowizualne (w tym filmowe).

Majątkowymi prawami pokrewnymi są: prawo do artystycznych wykonań, prawo do fonogramów i wideogramów, prawo do nagrań programów i prawo do pierwszych wydań oraz wydań naukowych i krytycznych. Jednakże, jak już wskazano, prawo własności intelektualnej jest zespołem przepisów regulujących zasady korzystania nie tylko z własności intelektualnej, będącej wynikiem twórczości artystycznej, naukowej i literackiej, ale także z tzw. własności przemysłowej, czyli przede wszystkim wynalazków i wzorów użytkowych.

Termin *własność intelektualna* w doktrynie prawniczej jest ugruntowane. Podnosi się, że własność intelektualna nawiązuje do pochodzenia dóbr stanowiących jej przedmiot, wskazując, że odnosi się ona do rezultatów umysłowej twórczości człowieka. Zakres wykorzystania tych dóbr obejmuje nie tylko działalność gospodarczą, ale również inne dziedziny aktywności ludzkiej, zwłaszcza naukę, oświatę i kulturę. Przedmiotem tej własności są bowiem przede wszystkim dzieła literackie, naukowe i artystyczne [10, s. 2]. Intelektualne dokonania ludzkie są na tyle istotne z gospodarczego punktu widzenia, że doczekały się także zabezpieczenia prawnego. To dało asumpt do stworzenia prawa własności intelektualnej. Prawo to odgrywa znaczącą rolę w gospodarce, dając asumpt do tworzenia postępu intelektualnego, który prowadzi do nowych rozwiązań gospodarczych. W aspekcie jednostkowym daje uprawnienia ochronne pozwalające na wyłączność korzystania i czerpania pożytków z wdrożonych rozwiązań.

Własność intelektualna „rozumiana jest bądź jako synonim praw autorskich i praw pokrewnych, bądź jako określenie zbiorcze, w skład którego wchodzi własność przemysłowa oraz prawa autorskie i prawa pokrewne” [12, s. 21]. Trzeba przy tym wskazać, iż termin *własność intelektualna* początkowo obejmował tylko utwory z zakresu prawa autorskiego (dzieła artystyczne i naukowe) oraz praw pokrewnych (prawa do artystycznych wykonań, prawo do nagrań, prawo do fonogramów, prawo do wideogramów), natomiast obecnie jego zakres poszerzył się o twórczość z zakresu prawa własności przemysłowej (wynalazki, wzory użytkowe, wzory przemysłowe, znaki towarowe, oznaczenia geograficzne). Prawo własności intelektualnej jako prawo regulujące zasady korzystania z własności intelektualnej obejmuje więc prawo autorskie oraz prawa pokrewne i prawo własności przemysłowej. Do prawa własności intelektualnej niektórzy przedstawiciele doktryny zaliczają także prawo zwalczania nieuczciwej konkurencji oraz przepisy dotyczące przeciwdziałania praktykom monopolistycznym [8, s. 280], [1, s. 9], [13, s. 23–24], [6, s. 6].

Prawo własności intelektualnej obejmuje więc:

- prawo autorskie oraz prawa pokrewne;
- prawo własności przemysłowej;
- przepisy dotyczące zwalczania nieuczciwej konkurencji;
- przepisy dotyczące przeciwdziałania praktykom monopolistycznym.

Przepisy prawa własności przemysłowej również mają na celu ochronę własności intelektualnej, ale tej grupy dóbr własności niematerialnej, którą zalicza się do dóbr

własności przemysłowej. W prawie własności przemysłowej zasady ochrony są inne niż w prawie autorskim i prawach pokrewnych w zakresie przesłanek i sposobu powstania tej ochrony. Zgodnie z przepisami ustawy o prawach autorskich i prawach pokrewnych [17, art. 1 ust. 3] utwór jest przedmiotem prawa autorskiego od chwili stworzenia, chociażby miał postać nieukończoną i jego ochrona przysługuje twórcy niezależnie od spełnienia jakichkolwiek formalności [17, art. 1 ust. 4]. Doktryna prawa własności intelektualnej wskazuje, że „ochrona prawnoautorska powstaje samoczynnie, wskutek i z chwilą stworzenia utworu, podczas gdy ochrona dóbr własności przemysłowej ma podstawę w decyzji właściwego organu państwowego – Urzędu Patentowego” [11, s. 2].

W świetle przepisów ustawy prawa własności przemysłowej twórcy wynalazku, wzoru użytkowego, wzoru przemysłowego oraz topografii układu scalonego przysługuje prawo do uzyskania patentu, prawa ochronnego albo prawa z rejestracji, czyli prawa wyłącznego korzystania w sposób zarobkowy lub zawodowy na całym obszarze Rzeczypospolitej Polskiej przez określony czas, np. w przypadku patentu przez okres 20 lat od daty zgłoszenia wynalazku w Urzędzie Patentowym Rzeczypospolitej Polskiej [18, art. 63]. Patenty, prawo ochronne lub prawo z rejestracji udzielane są przez Urząd Patentowy. Podstawą powstania prawa do wyłącznego korzystania z utworów własności przemysłowej jest więc decyzja określonego organu państwowego, podczas gdy ochrona własności intelektualnej w ramach prawa autorskiego powstaje z chwilą powstania utworu. Istotne jest również, iż pewien zakres twórczości z zakresu własności przemysłowej nie podlega ochronie. Patentów nie udziela się na wynalazki, których wykorzystanie byłoby sprzeczne z porządkiem publicznym lub dobrymi obyczajami (nie uważa się za sprzeczne z porządkiem publicznym korzystanie z wynalazku tylko dlatego, że jest zabronione przez prawo). Warunek ten obejmuje również odmiany roślin lub rasy zwierząt oraz czysto biologiczne sposoby hodowli roślin lub zwierząt (przepis ten nie ma zastosowania do mikrobiologicznych sposobów hodowli ani do wytworów uzyskiwanych takimi sposobami), sposoby leczenia ludzi i zwierząt metodami chirurgicznymi lub terapeutycznymi oraz sposoby diagnostyki stosowania na ludziach lub zwierzętach (przepis ten nie dotyczy

produktów, a w szczególności substancji lub mieszanin stosowanych w diagnostyce lub leczeniu).

2. Ochrona własności intelektualnej w prawie międzynarodowym i europejskim

2.1. Globalne aspekty prawa własności intelektualnej

System ochrony własności intelektualnej jest systemem międzynarodowym, zaś jego fundamentem jest Konwencja Paryska z 1883 r. Zgodnie z tym aktem prawnym przedmiotem ochrony własności przemysłowej są wzory użytkowe, wzory przemysłowe, znaki towarowe oraz wynalazki chronione patentami [2, s. 78]. Regulacje prawa międzynarodowego wpływają na powstawanie nowych idei, aktów kreatywności oraz nowych wynalazków w sferze innowacyjności w poszczególnych państwach. We współczesnym, zintegrowanym świecie bardzo ważne jest stanowienie odpowiedzialnych i efektywnych regulacji prawa własności intelektualnej. Zaistnienie gwałtownych procesów rozwoju przemysłowego bezpośrednio wpływa na wzrost liczby norm dotyczących przedmiotowej materii. Wskazuje się, że własność intelektualna stanowi istotny czynnik w budowaniu innowacyjności oraz pozwala korzystać z twórczej kreatywności zasobów ludzkich, a „stymulantem efektywnego wykorzystania nakładów na B + R jest ochrona własności intelektualnej” [2, s. 85].

Do sfery ochrony prawa własności przemysłowej należą wszystkie te przepisy, które służą ochronie intelektualno-przemysłowej twórczości w obszarze techniczno-naukowym. Do tego obszaru nie należy prawo autorskie, którego regulacje chronią wprawdzie również intelektualne świadczenia, jednakże przede wszystkim w obszarze kulturalnym, a nie przemysłowym [9, s. 134].

Przedstawiciele doktryny prawa własności intelektualnej na świecie podkreślają szczególną rolę tych regulacji w rozwoju sektora IT. Autorzy i publikatorzy oprogramowania komputerowego korzystają z prawa własności intelektualnej, by chronić znaczne sumy pieniędzy zainwestowane w produkcję dóbr, jak i olbrzymie, możliwe do osiągnięcia korzyści na globalnym rynku technologicznym.

2.2. Regulacje prawa międzynarodowego

Prawo własności intelektualnej na poziomach krajowych jest różne, lecz już od XIX w. regulowane jest w dużym stopniu na arenie międzynarodowej. Najważniejszymi aktami na tej płaszczyźnie są:

– *Konwencja Związkowa Paryska z dnia 20 marca 1883 roku o ochronie własności przemysłowej, przejrzana w Brukseli dnia 14 grudnia 1900 roku, w Waszyngtonie dnia 2 czerwca 1911*

roku i w Hadze dnia 6 listopada 1925 roku (ratyfikowana przez Polskę zgodnie z ustawą z dnia 17 marca 1931 roku) [19].

– Konwencja berneńska o ochronie dzieł literackich i artystycznych z dnia 9 września 1886 r., przejrzana w Berlinie dnia 13 listopada 1908 r. i w Rzymie dnia 2 czerwca 1928 r. (ratyfikowana zgodnie z ustawą z dnia 5 marca 1934 r.) [20].

– Porozumienie madryckie o międzynarodowej rejestracji znaków z dnia 14 kwietnia 1891 r., zrewidowane w Brukseli dnia 14 grudnia 1900 r., w Waszyngtonie dnia 2 czerwca 1911 r., w Hadze dnia 6 listopada 1925 r., w Londynie dnia 2 czerwca 1934 r., w Nicei dnia 15 czerwca 1957 r. i w Sztokholmie dnia 14 lipca 1967 r. oraz zmienione dnia 2 października 1979 r. [21] wraz z Protokołem do Porozumienia madryckiego o międzynarodowej rejestracji znaków, sporządzony w Madrycie dnia 27 czerwca 1989 r. [22].

– Konwencja o ustanowieniu Światowej Organizacji Własności Intelektualnej (WIPO), sporządzona w Sztokholmie dnia 14 lipca 1967 r. [23].

– Układ o współpracy patentowej sporządzony w Waszyngtonie dnia 19 czerwca 1970 r., poprawiony dnia 2 października 1979 r. i zmieniony dnia 3 lutego 1984 r. [24].

– Konwencja o udzieleniu patentów europejskich (Konwencja o patencie europejskim zwana też Konwencją Monachijską), sporządzona w Monachium dnia 5 października 1973 r., zmieniona aktem zmieniającym artykuł 63 Konwencji z dnia 17 grudnia 1991 r. oraz decyzjami Rady Administracyjnej Europejskiej Organizacji Patentowej z dnia 21 grudnia 1978 r., 13 grudnia 1994 r., 20 października 1995 r., 5 grudnia 1996 r. oraz 10 grudnia 1998 r., wraz z Protokołami stanowiącymi jej integralną część [25].

– Porozumienie w Sprawie Handlowych Aspektów Praw Własności Intelektualnej (TRIPS), stanowiące załącznik do Porozumienia ustanawiającego Światową Organizację Handlu (WTO), sporządzone w Marakeszu dnia 15 kwietnia 1994 r. [26].

– Traktat Światowej Organizacji Własności Intelektualnej o Prawie Autorskim, sporządzony w Genewie dnia 20 grudnia 1996 r. [27].

Na szczególne podkreślenie zasługuje nie tylko fakt, że powyższe traktaty nie tylko obowiązują już od dziesięcioleci, ale również to, iż zostały ratyfikowane przez bardzo dużą liczbę państw. Dzięki temu ochrona własności intelektualnej nabiera względnie jednolitego charakteru w skali globalnej, przyczyniając się do promocji pewności prawa w stosunkach międzynarodowych.

2.3. Regulacje prawa Unii Europejskiej

Najbardziej instruktywnymi aktami prawa Unii Europejskiej w obszarze własności intelektualnej są:

– Rozporządzenie Rady (WE) NR 6/2002 z dnia 12 grudnia 2001 r. w sprawie wzorów wspólnotowych [28].

– Dyrektywa 2004/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej [29].

– Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 251/2014 z dnia 26 lutego 2014 r. w sprawie definicji, opisu, prezentacji, etykietowania i ochrony oznaczeń geograficznych aromatyzowanych produktów sektora wina, uchylające rozporządzenie Rady (EWG) nr 1601/91 [30].

– Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/26/UE z dnia 26 lutego 2014 r. w sprawie zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i prawami pokrewnymi oraz udzielania licencji wieloterytorialnych dotyczących praw do utworów muzycznych do korzystania online na rynku wewnętrznym [31].

– Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/943 z dnia 8 czerwca 2016 r. w sprawie ochrony niejawnego know-how i niejawnych informacji handlowych (tajemnic przedsiębiorstwa) przed ich bezprawnym pozyskiwaniem, wykorzystywaniem i ujawnianiem [32].

– Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/1001 z dnia 14 czerwca 2017 r. w sprawie znaku towarowego Unii Europejskiej [33].

Wyżej wskazane akty to fundament unijnego systemu prawa własności intelektualnej. Wpływają na swoistość norm prawnych państw członkowskich w przedmiotowej sferze jurydycznej. Unijny legislator wprowadza jednolite bądź zharmonizowane reguły prawa autorskiego oraz prawa własności przemysłowej.

2.4. Najważniejsze organy z zakresu prawa własności intelektualnej na płaszczyźnie międzynarodowej i europejskiej

Istotną rolę w ochronie własności intelektualnej w skali całego globu odgrywa działalność zrzeszającej 191 państw Światowej Organizacji Własności Intelektualnej (ang. World Intellectual Property Organization – WIPO). WIPO jest jedną z 16 organizacji wyspecjalizowanych ONZ, z siedzibą w Genewie. Jako światowe forum usług, polityki, informacji i współpracy w zakresie własności intelektualnej pełni niebagatelną rolę w zakresie ochrony dóbr niematerialnych we współczesnej zglobalizowanej gospodarce. Misją WIPO jest rozwój zrównoważonego i skutecznego międzynarodowego systemu własności intelektualnej, który umożliwi innowacje i kreatywność z korzyścią dla wszystkich [39].

W przypadku ochrony własności intelektualnej w Unii Europejskiej należy wskazać na zadania i funkcje Urzędu Unii Europejskiej ds. Własności Intelektualnej (ang. European Union Intellectual Property Office – EUIPO) z siedzibą w Alicante, utworzonego w 1994 r. Zajmuje się on prawami związanymi ze znakami towarowymi i wzorami obowiązującymi w całej UE [34], które uzupełniają krajowe prawa własności intelektualnej i są powiązane z międzynarodowymi systemami własności intelektualnej. Statystycznie urząd otrzymuje i rozpatruje zgłoszenia ponad 115 tys. znaków towarowych i 85 tys. wzorów. Za pośrednictwem europejskiej sieci znaków towarowych i wzorów zachęca również do harmonizacji praktyk krajowych urzędów ds. własności intelektualnej [38].

EUIPO jest zdecentralizowaną agencją Unii Europejskiej i ściśle współpracuje z Komisją Europejską oraz jej Dyrekcją Generalną ds. Rynku Wewnętrznego, Przemysłu,

Przedsiębiorczości i sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Warto podkreślić, że EUIPO posiada autonomię prawną, administracyjną i finansową w sprawach kadrowych i budżetowych. Urzędem kieruje zarząd i Komitet Budżetowy, a w skład każdego z nich wchodzi po jednym przedstawicielu z każdego państwa członkowskiego UE, po jednym przedstawicielu Parlamentu Europejskiego oraz po dwóch przedstawicieli Komisji Europejskiej. Izby Odwoławcze EUIPO są niezależnymi organami, które rozpatrują odwołania od decyzji podjętych w toku postępowania w sprawie praw własności intelektualnej [38].

EUIPO dąży do tego, aby oferować usługi łatwo dostępne i przyjazne dla użytkowników. Celem działalności tego urzędu jest tworzenie synergii z partnerami i zainteresowanymi stronami w UE i poza nią, do których należą użytkownicy systemów rejestracji praw własności intelektualnej, zwłaszcza małe i średnie przedsiębiorstwa, urzędy ds. własności intelektualnej w UE i poza jej obszarem, zrzeszenia użytkowników oraz inne organizacje międzynarodowe działające w dziedzinie własności intelektualnej [38].

3. Prawo własności intelektualnej w porządku jurydycznym wybranych krajów

Regulacje dotyczące prawa własności intelektualnej pełnią szczególną rolę w systemach jurydycznych na całym świecie. Krajowi legislatorzy zdają sobie sprawę, jak ważną rolę pełnią przedmiotowe normy i cały czas dążą do polepszenia efektywności ich stosowania. Przykładem interesujących przepisów prawnych są regulacje obowiązujące w Izraelu. Ochrona własności intelektualnej w tym kraju należy do kompetencji Izraelskiego Biura Patentowego, które przyznaje patenty, rejestruje wzory i znaki towarowe. Zgłaszane wnioski są weryfikowane pod kątem ich zasadności i niekolidowania z prawami innych osób lub podmiotów. Należy podkreślić, że biuro przyjmuje wnioski zarówno od podmiotów z Izraela jak i z zagranicy. Izrael podpisał konwencję paryską w sprawie ochrony własności przemysłowej oraz Układ o współpracy patentowej. Ponadto warto podkreślić, że państwo to jest członkiem WIPO i sygnatariuszem większości międzynarodowych porozumień w sprawie ochrony własności intelektualnej [40]. Biorąc pod uwagę fakt, że Izrael ma jedną z najbardziej innowacyjnych gospodarek, przedmiotowe normy odgrywają istotną rolę oraz wpływają m.in. na rozwój przemysłu zbrojeniowego.

Analizując normy prawa własności intelektualnej na świecie, warto także zwrócić uwagę na regulacje obowiązujące w Stanach Zjednoczonych. Nie można pominąć faktu, że w państwie tym znajduje się obszar znany na całym świecie z innowacyjności – Dolina Krzemowa. Funkcjonuje w niej wiele centrów badawczych i rozwojowych, których działalność uwarunkowana jest przepisami z zakresu prawa własności intelektualnej. Ustawodawca amerykański wskazuje, że własność intelektualna to wszelkiego rodzaju inwencje twórcze, takie jak: wynalazki, dzieła literackie lub artystyczne oraz symbole,

nazwy lub znaki używane w przemyśle i handlu. Wprowadza ponadto podział na dwie główne płaszczyzny legislacyjne: prawo autorskie: *Copyright Act of 1976* oraz prawo własności przemysłowej: *Title 35 of the United States Code*. Wspecjalizowany Urząd ds. Praw Autorskich, będący częścią Biblioteki Kongresu Stanów Zjednoczonych, zajmuje się rejestracją i ewidencjonowaniem praw autorskich, umożliwiając ustalenie łańcucha tytułów prawnych do utworów [37]. Z kolei ochrony patentowej udziela Urząd ds. Patentów i Znaków Handlowych (*United States Patent and Trademark Office – USPTO*). Jest to instytucja podległa Amerykańskiemu Departamentowi Handlu. Jej zadaniem jest udzielanie patentów na przedmioty ochrony własności przemysłowej, a także prowadzenie rejestru znaków handlowych [36]. Warto wspomnieć, że amerykański normodawca wyodrębnił trzy rodzaje patentów: patent użytkowy (ang. *utility patent*), patent na wzór przemysłowy (ang. *design patent*) oraz patent roślinny (biotechnologiczny) (ang. *plant patent*) [36].

Kolejnym państwem, o którym warto wspomnieć w kontekście ochrony własności intelektualnej, jest Hiszpania. Jak wskazuje rządowy Portal Promocji Eksportu, „wzorce i rysunki przemysłowe są chronione prawem własności na mocy Ustawy 20/2003 z 7 lipca 2003 r. o ochronie prawnej projektu przemysłowego”. Ponadto w „ustawie 20/1987 z 7 października 1987 r. dotyczącej taryf przyznania patentów europejskich ustalone zostały opłaty, które powinni uiścić wnioskodawcy i koncesjonariusze patentów europejskich za czynności dokonane w Rejestrze Własności Przemysłowej”. Patenty są uregulowane przepisami ustawy 11/1986 o patentach z 20 marca 1986 r. „W Hiszpanii najczęściej występuje patent na wynalazek (dotyczy wynalazków o zastosowaniu przemysłowym) i modele użyteczne (dotyczy konkretnych urządzeń, którym wynalazca nadaje określony kształt, strukturę i wzbogaca o elementy korzystniejsze od dotychczas istniejących, zarówno dla użytkowników, jak i dla producentów)” [35].

Niemcy w obszarze praw własności intelektualnej mieli do pokonania tę samą przeszkodę, co w innych dziedzinach prawa – problem integracji przepisów RFN i NRD [3, s. 942]. Legislador federalny wprowadził do systemu prawnego niezwykle interesujące rozwiązania ustawodawcze dotyczące tytułowej problematyki. Jak wskazuje Słomski, zgodnie z art. 14 pkt 1 ust. 2 *Ustawy Zasadniczej Republiki Federalnej Niemiec* (niem. *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland – GG*) (niemieckiej ustawy zasadniczej) „ustawodawca ma prawo i obowiązek kształtowania treści i zakresu ochrony prawa własności intelektualnej, co świadczy o tym, że jest to regulacja prawa podstawowego z daleko posuniętym normatywnym zakresem regulacji. Właśnie z tego powodu należy ją interpretować możliwie szeroko na korzyść podmiotu mogącego czerpać korzyści z ochrony jego dóbr.” [3, s. 138].

Podobnie jak w Rzeczypospolitej Polskiej także w Republice Federalnej Niemiec funkcjonuje urząd patentowy. W Niemczech dodatkowo działa jeszcze Federalny Sąd Patentowy. Podstawę prawną jego funkcjonowania stanowi GG, która reguluje tę kwestię w art. 96 ust. 1 [3, s. 139]. Szczególnie szerokie uprawnienia w zakresie reprodukcji i dystrybucji prawo niemieckie przyznaje właścicielom oprogramowania. Ogólnie prawa autorskie interpretowane są w tym kraju bardzo szeroko [4, s. 592].

Jak wynika z tabeli 1, spośród opisanych wyżej państw obywatele Stanów Zjednoczonych, Niemiec i Izraela relatywnie znacznie częściej ubiegają się o patenty na wynalazki niż Polacy i Hiszpanie. Natomiast rosnącą popularnością cieszy się ochrona przyznawana przez Europejski Urząd Patentowy.

Tabela 1. Liczba wniosków patentowych składanych ogólnie w ramach UE oraz w wybranych krajach

Urząd patentowy	Liczba wniosków patentowych w 2016 r., tys.
Europejski Urząd Patentowy	159 358
Polska	4 396
Izrael	6 419
Stany Zjednoczone	605 571
Hiszpania	2 922
Niemcy	67 899

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [34].

Podsumowanie

W przepisach prawa własności intelektualnej można wyróżnić przepisy prawa prywatnego, tj. prawa cywilnego (chroniące interesy jednostki-twórcy), oraz przepisy prawa publicznego, tj. przepisy administracyjne i karne (chroniące interes publiczny, interes ogółu). Przepisy mają więc na celu ochronę interesów majątkowych i osobistych twórcy, ponieważ wskazują, komu przysługuje ochrona, przez jaki okres i na jakich zasadach inni mogą korzystać z własności intelektualnej twórcy (a więc określają kto jest właścicielem utworu, kto może korzystać z jego utworu, przez jaki okres, za jakim wynagrodzeniem, jakie są sankcje w związku z nieuprawnionym korzystaniem z dóbr intelektualnych twórcy), a także interesu publicznego. W przypadku tego ostatniego chodzi zarówno o uformowania mające na celu ochronę interesów twórcy (jego aktywności twórczej, która ma w ostatecznym rozrachunku służyć nauce, kulturze, szeroko rozumianemu postępowi, przez państwo w formie pobudzania tej aktywności, stwarzanie warunków do jej rozwijania, a tym samym służenia społeczeństwu), jak i przepisy, które regulują zakres tej ochrony oraz konsekwencje naruszenia praw twórców.

Nie bez znaczenia jest również aspekt ekonomiczny. Patenty i inne prawa własności przemysłowej oraz majątkowe prawa autorskie i majątkowe prawa pokrewne należą do składników niematerialnych przedsiębiorstwa [17, art. 55¹]. Nie można tych składników nie docenić, ponieważ, będąc obok składników materialnych własnością przedsiębiorstwa, mają niewątpliwie duże znaczenie dla jego wartości.

Bibliografia

Publikacje książkowe i czasopisma

- [1] Bielig A., *Rola własności intelektualnej w gospodarce. Teoria i praktyka*. Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2014.
- [2] Gierańczyk G., *Rola własności intelektualnej w budowaniu innowacyjności krajów Unii Europejskiej*. Prace Komisji Geografii Przemysłu 2010, nr 16.
- [3] Gordet R.S., Kleiner Ch., *Extension of Intellectual Property Rights in the Unified Germany Under Recent German Law Revisions*. „Journal of the Patent and Trademark Office Society” 1993, nr 75.
- [4] James R., *Computer Software and Copyright Law: The Growth of Intellectual Property Rights in Germany*. „Dickinson Journal of International Law” 1997, nr 15 (3).
- [5] Makulska D., *Kluczowe czynniki rozwoju w gospodarce opartej na wiedzy*. Prace i Materiały Instytutu Rozwoju Gospodarczego SGH 2012, nr 88.
- [6] Merski J., Szmigrodzki J., *Ochrona własności intelektualnej. Podstawowe akty prawa krajowego i międzynarodowego*. Druktur, Warszawa 2007.
- [7] Prandecki K., *Innowacyjność a rozwój – ujęcie teoretyczne*. „Kwartalnik Naukowy Uczelni Vi-stula” 2013, nr 36 (2).
- [8] Sieńczyło-Chlabicz J. (red.), *Prawo własności intelektualnej*. LexisNexis, Warszawa 2009.
- [9] Słomski M., *Niemieckie prawo własności intelektualnej w zarysie*. „Palestra” 2014, nr 5–6.
- [10] Szewc A., *Własność intelektualna*, [w:] A. Szewc (red.), *Leksykon własności przemysłowej i intelektualnej*. Wolters Kluwer, Kraków 2003.
- [11] Szewc A., Jyż G., *Prawo własności przemysłowej*. C.H. Beck, Warszawa 2003.
- [12] du Vall M., *Prawo patentowe*. Wolters Kluwer, Warszawa 2008.
- [13] Załucki M., *Pojęcie prawa własności intelektualnej i jego miejsce w systemie prawnym*, [w:] M. Załucki (red.), *Prawo własności intelektualnej. Repetytorium*. Difin, Warszawa 2008.

Akty prawne

- [14] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r.* Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm.
- [15] *Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców*. Dz.U. 2018 poz. 646.
- [16] *Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 9 lutego 2017 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Kodeks cywilny*. Dz.U. 2017 poz. 459 z późn. zm.
- [17] *Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 5 kwietnia 2017 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*. Dz.U. 2017 poz. 880 z późn. zm.

[18] *Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 5 kwietnia 2017 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Prawo własności przemysłowej*. Dz.U. 2017 poz. 776 z późn. zm.

[19] Dz.U. 1932 nr 2 poz. 8.

[20] Dz.U. 1935 nr 84 poz. 515.

[21] Dz.U. 1993 nr 116 poz. 514 i 515.

[22] Dz.U. 2003 nr 13 poz. 129.

[23] Dz.U. 1975 nr 9 poz. 49.

[24] Dz.U. 1991 nr 70 poz. 303.

[25] Dz.U. 2004 nr 79 poz. 737.

[26] Dz.U. 1995 nr 98 poz. 483 i 484.

[27] Dz.U. 2005 nr 3 poz. 12.

[28] Dz.U. UE L. 3, 5.12002.

[29] Dz.U. UE L. 157, 30.4.2004.

[30] Dz.U. UE L. 84, 20.3.2014.

[31] Dz.U. UE L. 84, 20.3.2014.

[32] Dz.U. UE L. 157, 15.6.2016.

[33] Dz.U. UE L. 154, 16.6.2017.

[34] WIPO, *World Intellectual Property Indicators 2017*. World Intellectual Property Organization, Geneva 2017.

Źródła internetowe

[34] <https://euipo.europa.eu/ohimportal/pl/home> [dostęp: maj 2018].

[35] <https://spain.trade.gov.pl/pl/ochrona-wlasnosci/1323,jak-chronic-patenty-i-znaki-towarowe.html?desk=1> [dostęp: maj 2018].

[36] <https://www.uspto.gov/about-us> [dostęp: maj 2018].

[37] <https://www.copyright.gov/about/> [dostęp: maj 2018].

[38] https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/euipo_pl [dostęp: maj 2018].

[39] <http://www.wipo.int/about-wipo/en/> [dostęp: maj 2018].

[40] <http://www.informatorekonomiczny.msz.gov.pl/pl/azja/izrael/> [dostęp: maj 2018].

THE INTELLECTUAL PROPERTY LAW IN SOCIAL MARKET ECONOMY

Summary

This Article discusses the role of the legal norms on intellectual property in social market economy. The authors do not limit their analysis to Polish national law. They present also inter-

national regulations, as well as European Union's law and national law of the United States, Israel, Spain and Germany. The activity of the World Intellectual Property Organization and European Union Intellectual Property Office were also examined. This articles emphasises economic aspects of the intellectual property law and its efficiency.

Keywords: industrial property law, industrial property rights, intellectual property law, WIPO, EUIPO, patent office